

УДК 324 (911.3:32)

Анатолій КЛЮЧКОВИЧ
(Ужгород)

**ЕЛЕКТОРАЛЬНЕ СТРУКТУРУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ:
ОСНОВНІ РЕГІОНИ, ФАКТОРИ ТА ЕТАПИ**

Вибори є ефективним інструментом виявлення просторової політичної структури суспільства, її відображення в електоральній поведінці громадян. Електоральне структурування території в умовах перехідного суспільства дозволяє визначити регіональні політико-культурні особливості та суперечності, врахувати їх при розробці регіональної політики держави та стратегії інших перетворень.

Дослідженням регіональних особливостей електоральних процесів займаються політологи, соціологи, географи, історики, що зумовлено складністю та багатоаспектністю предмету дослідження. З початку ХХ ст. у західних країнах розвивається електоральна географія, що є своєрідним міждисциплінарним синтезом ряду наук. Водночас дана дисципліна не вирішує чимало проблем, що стоять перед політичною наукою в регіональному дослідженні електорального простору та електоральної поведінки.

Класичні теоретико-методологічні підходи до вивчення електоральної поведінки (екологічний, соціологічний, соціально-психологічний, раціонально-інструментальний) розроблені на основі вивчення електорального досвіду переважно західних демократій, а в умовах пострадянського суспільства з нестабільною партійною ідентифікацією, нестійкою

соціальною структурою, амбівалентними цінностями і регіональною диференціацією можуть використовуватися обмежено. Тому існує потреба методологічної адаптації, синтезу моделей з метою пошуку адекватного інструментарію для дослідження вітчизняного електорального простору, в т.ч. у регіональному контексті.

В електорально-просторових дослідженнях пострадянських суспільств доцільним видається застосування інтегративного підходу, що дозволяє уникнути однобічності у вивченні електорального процесу й аналізувати комплекс коротко- та довгострокових факторів впливу на електоральну поведінку, насамперед соціокультурних, ідеологічних, інституційних, умов конкретної політичної ситуації та ін.

Вивчення електоральної проблематики – одна з найпопулярніших тем вітчизняної політичної та соціологічної науки, оскільки періодичність всезагальних виборів, динамічність і бурхливість виборчого процесу постійно насичують електоральну науку новою емпіричною інформацією і, відповідно, пожвавлюють дослідницький інтерес. Чільне місце в роботах вітчизняних дослідників відведено вивченню територіальних особливостей електоральної поведінки громадян України. В даному контексті слід навести роботи В.Березинського [1], О.Вишняка [2], А.Колодій [3], А.Нікіфорова [4], Ю. Остапця [5], А.Романюка, Л.Скочилуса [6], А.Черкашина [9] та ін., що стосуються поведінки виборців як окремих регіонів чи окремих виборчих кампаній, так і території України в цілому або всього періоду української незалежності.

Проблема регіональної диференціації електоральної поведінки громадян України порушується не тільки в науковій літературі, але й у контексті політичної риторики. Особливо, це стосується тези «регіоналізації» чи «розколу» України за віссю «схід-захід», яка часто експлуатується політиками в спекулятивному і маніпулятивному аспектах.

В контексті висвітлення даної проблеми, на нашу думку, уваги потребують питання щодо: узагальнення основних підходів до електорального структурування території України; встановлення основних факторів регіональної диференціації електоральної поведінки; виокремлення основних етапів електоральної історії України в контексті прояву регіональних особливостей.

Політичне структурування території країни за результатами виборів, далеко не завжди відображає формальний (адміністративно-територіальний) устрій країни, що дозволяє виокремлювати т.зв. «електоральні» регіони. Кожний неформальний електоральний регіон характеризується визначеною електоральною культурою, в якій відображаються особливості політичної культури, політичної поведінки і політичної участі, що виявлені в ході виборчих кампаній [7]. Кількість електоральних районів в Україні, їх регіональні межі дослідники даної проблематики встановлюють по-різному: більшість виокремлюють у тій чи іншій конфігурації 4-7 електоральних регіонів чи субрегіонів в географічних координатах України.

О. Вишняк на основі аналізу результатів президентських та парламентських виборів 1994-2006 рр. за критерієм національно-демократичної, проросійської та невизначеної ідентифікації кандидатів та партій виокремив п'ять типів політичних регіонів України: Донбас і Крим; інші південно-східні області; перехідний регіон Північного Сходу та Кіровоградська область; Центральна Україна; Західна Україна [2, с. 334].

На думку К. Черкашина, основою для електоральної диференціації території України є підтримка виборцями «прозахідних» чи «євразійських» політичних сил. Залежно від рівня їхньої популярності, дослідник виокремлює 7 субрегіонів: Галичина, Волинь, Закарпаття, Центр-Захід, Центр-Схід, «більшість індустріальних областей Сходу і Півдня» і «євразійський полюс країни» (Донбас і Крим). При цьому найадекватнішою загальною схемою видається та, відповідно до якої в Україні виділяються три типові регіони зі своєю специфікою голосування виборців – східний, західний і центральний [9, с.9]. Подібних три стійких електоральних районів – Захід, Південний-Схід і проміжна «зона електоральної невизначеності» – виокремлює А.Нікіфоров [4, с. 160].

У якості узагальненого варіанту районування України може бути використаний поділ на чотири субрегіони «з різною історичною традицією, різними типами політичної культури і специфічною електоральною свідомістю» (див. табл.), що представлений в праці вчених ЦПД ЛНУ ім. І.Франка [6].

Електоральні регіони України

Регіони	Територіальні одиниці (області)
Західний регіон	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька;
Центральний регіон	Київ, Київська, Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська, Житомирська, Сумська, Чернігівська;
Східний регіон	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська;
Південний регіон	Одеська, Миколаївська, Херсонська області та АР Крим.

Звичайно, що об'єднання в регіони не позбавляє гетерогенності та неоднорідності включених територіальних одиниць, що характеризуються своєю електоральною специфікою. Наприклад, на Заході виокремлюються ще чотири субрегіони – Галичина, Волинь, Буковина та Закарпаття. При чому електоральна поведінка жителів Закарпаття помітно вирізняється на електоральній карті західних областей.

Тому електоральне районування не виключає дослідницьких обмежень стосовно того, що регіональні електоральні кордони великих регіонів є доволі умовними, а малих – локалізованими.

Ступінь ідейно-ціннісних відмінностей і відповідно секторальної диференціації між регіонами коливається між двома ідеологічними полюсами, стосовно територіального складу яких, немає суттєвих розбіжностей між вченими. Це полюси – Західний (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області) і Східний (Донецька, Луганська області, АР Крим). В основі поділу – діаметрально протилежні орієнтації населення, що стосуються оцінки історичного минулого, різновекторних геополітичних позицій, ідеологічних цінностей, вживання української мови та ін.

В даному контексті важливе значення мають проміжні між полюсами електоральні регіони, що роблять українських політичний простір більш гнучким, мають консолідуючий потенціал, запобігають розколу в контексті протилежних устремлень Заходу і Сходу. Саме за електорат «проміжних» чи «рубіжних» регіонів активно борються у виборчій кампанії полюсні політичні сили.

Для сутнісного розуміння проблеми регіональної диференціації електоральної поведінки доцільним є розгляд основних факторів, що її зумовлюють. Дослідники виокремлюють комплекс факторів довго- та короткострокового характеру, об'єктивно та суб'єктивно зумовлених [див. 1; 6; 9].

У історико-культурному аспекті доцільно виокремити такі чинники територіальної диференціації України: різна історична доля територій, поліетнічність, конфесійна гетерогенність, лінгвістична специфічність, психологічні особливості населення, – що впливають на ідейно-ціннісні орієнтири та електоральну поведінку громадян. Електоральне районування України носить досить стійкий характер, оскільки відповідає, насамперед, її історико-культурній регіоналізації.

Процес територіальної диференціації в Україні тісно пов'язаний з формуванням регіональної ідентичності, роль якої підвищується у відповідальних і кризових ситуаціях. Л.Угрин виокремлює наступні особливості українського регіонального контексту: а) регіональні відмінності, значно глибші, ніж у країнах Європи, і набувають рис цивілізаційного характеру; б) регіональні ідентичності сформувалися раніше, ніж виникла держава; в) переважання (особливо на Сході та Півдні) регіональної та місцевої ідентичностей над загальнонаціональною і державною; г) дихотомічність регіональних ідентичностей Заходу та Сходу, особливо на ідеологічному та політичному рівнях, елементи чужості у взаємсприйнятті; д) взаємозумовленість регіональних та політичних ідентичностей; е) спроби конструювання етнічних відмінностей (української та російської) як основи західноукраїнської та східноукраїнської ідентичності; є) вплив зовнішніх чинників на відтворення та конструювання регіональних ідентичностей в Україні [10].

Значний вплив на електоральну поведінку здійснюють особливості геополітичного та економіко-географічного положення територій, суттєві соціально-економічні розбіжності між регіонами України.

Інституційні чинники (насамперед виборче законодавство) є впливовим мотиватором електоральної поведінки. Український досвід доводить, що мажоритарна формула актуалізує індивідуалістичні (раціонально-егоїстичні) інтереси виборця, тоді як пропорційна – колективістські (ідеологічна, соціокультурна, регіональна прихильність до партії/кандидата).

Важливим, хоч і непостійним у просторовому відношенні, є фактор впливу політичної кон'юнктури на конкретні голосування в регіонах України, що пов'язано з передвиборчою діяльністю політичних акторів, застосуванням виборчих технологій, адмінресурсу, фальсифікацією процесу і, відповідно, результатів волевиявлення та ін. Показовим у даному контексті є президентські вибори 2004 р. і Помаранчева революція.

Наведені вище фактори зумовлюють регіональну неоднорідність України, що позначається на суспільно-політичній ідентифікації населення та електоральній поведінці.

Серед основних політичних орієнтацій, що впродовж електоральної історії незалежної України діаметрально мотивують українських виборців і регіонально диференціюють електоральний простір, варто назвати: геополітичну і цивілізаційну орієнтацію (Захід-Росія), підтримку владної верхівки чи опозиції, політико-ідеологічну ідентифікацію (ліві-неліві).

Геополітична самоідентифікація виборців є протилежною на двох регіональних полюсах України: «прозахідною» на Заході і «євразійською» на Сході. На думку К. Черкашина, у Центрі для більшої частини населення цей фактор не є важливим, оскільки там існує «власна самоідентифікація», відповідно до якої ця територія не належить до сфер впливу ні Росії, ні Заходу, а є самодостатньою. Партійно-ідеологічно «євразійство» виражалось в підтримці проросійських, ліворадикальних сил, «прозахідництво» – у довірі до «національних демократів» і «українських націоналістів»[9].

Якщо взяти до уваги політико-ідеологічний критерій, то його значення в електоральній історії незалежної України неоднакове. У виборчих процесах 1990-х рр. основна ідеологічна боротьба розгорталася між лівими і націонал-демократами, а владна – між лівими, що претендували на владу, і центристами, що перебували при владі. Більшість українських партій, починаючи з кін. 1990-х рр., програмно-ідеологічно переміщуються у бік центру, нівелюючи розмежування між двома основними полюсами «ліво-правої» шкали. Хоча в світлі останніх виборчих кампаній стає очевидним, що політико-ідеологічно партії отримують електоральний потенціал рухаючись не до централізму, а через радикалізацію закликів. Загалом же сталі регіональні електоральні розмежування, які чітко проявляються після 2004 р., сприяють деідеологізації політичної конкуренції.

Незважаючи на відмінності в електоральному потенціалі, різні ідеологічні складові є представленими в усіх регіонах, що створює різноманіття альтернатив для реалізації інтересів різних соціальних верств. Праві та правоцентристські сили мають більш розгалужені структури на Заході та частково в Центрі, тоді як ліві та лівоцентристи – на Сході та Півдні, що знаходиться у прямому зв'язку з регіональними особливостями електоральної поведінки та електорального простору в цілому: вищий рівень підтримки лівоорієнтованих сил на Сході і Півдні, а правоорієнтованих – на Заході. В політико-ідеологічному контексті найбільш стійким є електорат лівих, дещо менше правих партій. Максимально коливаються прихильники центристів.

Незважаючи на суттєве зменшення впливу ідеологічних преференцій на електоральну поведінку, ідеологія і надалі зберігає свою роль як важливий чинник електоральних процесів.

Ідеологічний критерій при диференціації електорального простору та електоральної поведінки громадян України варто доповнити критерієм «влада-опозиція», що дозволяє вивчати владні або опозиційні орієнтири виборців у залежності від регіону [див. 1].

Електоральна історія незалежної України налічує п'ять президентських (1991, 1994, 1999, 2004-2005, 2010 рр.) та шість парламентських (1994, 1998, 2002, 2006, 2007, 2012 рр.) загальнонаціональних виборів, впродовж яких з різною чіткістю проявилися регіональні особливості електоральної поведінки.

Аналіз регіонального змісту загальнонаціональних виборчих кампаній дозволив дослідникам говорити про умовні етапи становлення електоральної карти України.

Перша половина 1990-х рр. означена початковим етапом регіональної диференціації електорального простору. В даний період поступово окреслилася контури ключової вісі протистояння між «прозахідниками», прихильниками повноцінної незалежності та західної

Півдня та Сходу підтримували ліворієнтовані політичні сили – КПУ, Прогресивну соціалістичну партію України, Соціалістичну партію України, Селянську партію України. Центристські політичні сили – Соціал-демократична партія України (об'єднана), Народно-демократична партія, Демократична партія України – опиралися на найменш структурований та мінливий електорат по всіх регіонах.

Із запровадженнями партійних списків на парламентських виборах 1998 р. регіональні особливості електоральної поведінки стали більш відчутними. За партійними списками три перші місця по країні посіли комуністи (24,6% голосів), НРУ (9,4%) і блок СПУ-СелПУ (8,6%) [11]. Опозиційні настрої громадян зумовили перемогу політичних сил, які опонували владі з різних частин ідеологічного спектру.

Результати виборів 1998 р. підтвердили практично діаметрально протилежні електоральні позиції партій у розрізі «схід-захід». Правоорієнтовані політичні сили найбільшою популярністю користувалися тільки в західній частині країни, але в міру просування із заходу на схід і на південь частка тих, хто голосував за них зменшувалася і поступово зростала частка за їх антиподів – комуністів. Комуністи спиралися на потужний електоральний потенціал мешканців Сходу, Центру, Півдня, які ще не позбулися ностальгічних почуттів за радянським минулим. В цьому контексті слід відзначити успіхи і партій лівоцентристський сегменту – СПУ і СелПУ, які здобули значні відсотки в Центрі.

На президентських виборах 1999 р. владний кандидат Л.Кучма електорально опирався вже не на Схід, а на Захід України. Західний націонал-патріотичний полюс (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області) віддали за Л.Кучму понад 90% голосів, тоді як у 1994 р. стільки ж проголосувало проти нього як «проросійського». Водночас вибори 1999 р. не зафіксували такого наглядного електорального розмежування території за віссю «схід-захід», як президентські вибори 1994 р.

Електорат Півдня і Сходу розділювався в підтримці Л.Кучми і П.Симоненка приблизно порівну, а в більшості областей Центру переміг комуніст П.Симоненко. Підтримка комуністів електоратом центральних областей (т.зв. «червоний пояс» 1999 року), значну частку якого складає сільське населення, зумовлена соціально-економічними проблемами, прорадянською риторикою КПУ.

В політико-ідеологічному плані для цих виборів стрижневою було боротьба центристів, що знаходилися при владі, та опозиційних лівих. Слід наголосити, що націонал-демократи були змушені, по-суті, укласти союз із центристами заради недопущення лівих до влади. В даному контексті електоральна поведінка громадян Заходу може бути пояснена із позицій теорії раціонального вибору (вибору «меншого зла»).

На парламентських виборах 2002 р. ідеологічна вісь протистояння «ліві-неліві» хоч і зберігається, але ослаблюється, оскільки в центристському та правоцентристському (націонал-демократичному) спектрах з'являються інтегруючі блоки, що претендували на домінування в українській політиці. Перемогу націонал-демократичного блоку «Наша Україна» забезпечили виборці Заходу та значної частини Центру; південні, центральні та східні регіони віддали перевагу ліворієнтованим (КПУ і СПУ), водночас на Сході частина виборців підтримала і владний блок «За єдину Україну!».

Вибори 2004 року означили собою початок третього, сучасного, етапу регіональної диференціації електорального простору України. Класична геополітична вісь електоральної ідентифікації «Захід-Росія» зберігається. У політико-ідеологічному плані, слід зазначити, що у порівнянні з 1990-ми роками в 2004 р. ліві вже не претендували на владу, протистояння «ліві-неліві» змінюється на боротьбу між помаранчевими (націонал-демократами) і біло-блакитними (євразійцями, регіоналами). Ідеологічні розбіжності набули чіткої прив'язаності до регіональної ідентичності, що сприяло посиленню територіального розмежування.

Президентські вибори 2004 р. зафіксували класичний регіональний поділ електоральної карти України: владний кандидат В.Янукович переміг на сході й півдні країни, а опозиціонер В.Ющенко здобув більшість у західних і центральних областях (див. рис.2).

Переможці по областях на президентських виборах 2004 р. [3, с.88].

Радикальна політизація регіональних ідентифікаційних питань в ході трьохтурової президентської виборчої кампанії 2004-2005 рр. і т.зв. «Помаранчевої революції» дозволила спекулятивно використовувати регіональні відмінності в формулюваннях про політичний розкол України.

Про тривалість третього етапу диференціації в сучасних умовах вказує те, що регіональні межі електоральної підтримки двох груп політичних сил – «помаранчевих» та «біло-блакитних» (їх кандидатів), що викристалізувалися на президентських виборах 2004 р., майже дзеркально відтворювалися на парламентських 2006, 2007 рр. і президентських (2010 р.) виборах, звичайно, з різним відсотковим співвідношенням.

Пропорційна основа виборів 2006 і 2007 рр. дозволила чітко окреслити електоральний потенціал окремих партій. Домінування на «помаранчевому» (постпомаранчевому) електоральному полі захопив БЮТ, охопивши Захід і Центр України, при цьому, обмеживши територіально електоральну перемогу «Нашої України» на виборах 2006 р. – Галичиною і Закарпаттям, а на виборах 2007 р. – тільки Закарпаттям. В 2007 р. БЮТ отримав перемогу в більшості областей України (15-ти), на противагу, Партія регіонів – у восьми і АР Крим. Регіональний електоральний потенціал ПР залишився традиційним – Схід і Південь України, але за результатами виборів 2007 р. підтримка виборців у східних та південних областях послабилася у порівнянні з 2006 р., при цьому дещо зросла в «перехідному» Центрі.

Електоральну опору на більш аграрні центральні області робили й інші успішні учасники виборів, що балансували в «міжполярному» просторі: в 2006 р. – СПУ, в 2007 р. – «Блок Литвина». Водночас парламентські вибори 2007 р. зафіксували більш концентровану і поляризовану підтримку саме лідерів – БЮТ та ПР, які йшли під гаслами взаємного протиборства і разом здобули понад 65% голосів виборців.

Президентські вибори 2010 р. знову ж таки підтвердили територіальний електоральний поділ, що окреслився на виборах 2004 року в розрізі підтримки кандидатів «постпомаранчевих» (Ю.Тимошенко) та «біло-блакитних» (В.Янукович) політичних сил. Водночас співвідношення виборчих результатів цього разу було на боці В.Януковича, перемогу якого забезпечили на тільки східні і південні регіони, але й частина виборців у західних і центральних областях.

Загальнонаціональні парламентські вибори 2012 року проводилися за змішаною виборчою системою із значною кількістю кандидатів-самовисуванців, що дещо утруднює партійно-ідеологічне структурування електорального простору. Результати виборів до Верховної Ради 2012 р. [11] є ще одним підтвердженням територіальних закономірностей розподілу електоральних симпатій виборців (в розрізі «помаранчеві – біло-блакитні»). Партія регіонів з деякими електоральними втратами зберегла лідерство на Півдні і Заході, а також додала до свого електорального здобутку Закарпаття (31% голосів за партійними списками і 3 мажоритарники). БЮТ утримав лідерські позиції у базових регіонах на Заході та Центрі, але, як і ПР, з ослабленням електорального потенціалу. Поява в опозиційному таборі нових впливових фігурантів («Свобода», «УДАР») зумовила ротації симпатій виборців постпомаранчевого простору. Водночас зафіксовано висхідну динаміку електоральної підтримки БЮТ на Сході та Півдні.

Крім того, слід зазначити, що в умовах наростання протесних настроїв громадян позиції радикальних політичних сил виявляють тенденцію до посилення свого впливу.

За результатами виборів 2012 р. в західних округах підтримку отримала правоорієнтована «Свобода», яка в Львівській області навіть стала лідером по багатомандатному округу (38% голосів). Політична сила освоїла, насамперед, радикальну націоналістичну електоральну нішу БЮТ і «Нашої України».

На виборах 2012 р. електоральний результат КПУ значно покращився – 13,2 % (у 2007 р. – 5,4%). Електоральні позиції КПУ зміцнилися не тільки на Сході і Півдні, але й по всій Україні, де вона отримала не менше 5% голосів (крім Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей). Зміцнення електоральних позицій КПУ на Сході відбулося, зокрема, за рахунок переорієнтації радикальних виборців ПР та акумулювання потенціалу лівого електорату.

В контексті регіонального поширення електоральний потенціал «УДАРу» В.Кличка є найбільш однорідним чи розпливчатим, що зумовлено його балансуванням між опозиційним статусом та позицією третьої сили. Партія хоч і не перемогла в жодній області, проте отримала рівномірний результат (в середньому 10-12%) практично по всій Україні (окрім Луганської, Донецької областей і Криму).

Попри збереження вже класичної схеми регіонального електорального розмежування, вибори 2012 р. продемонстрували тенденцію до зменшення регіональної поляризації: оскільки лідери виборчих перегонів – ПР та БЮТ – з деякими електоральними втратами утримали свої базові регіони, водночас збільшивши підтримку виборців у т.зв. «не-своїх» регіонах. Також у «не-своїх» регіонах відбулося підвищення електорального рейтингу КПУ та «Свободи».

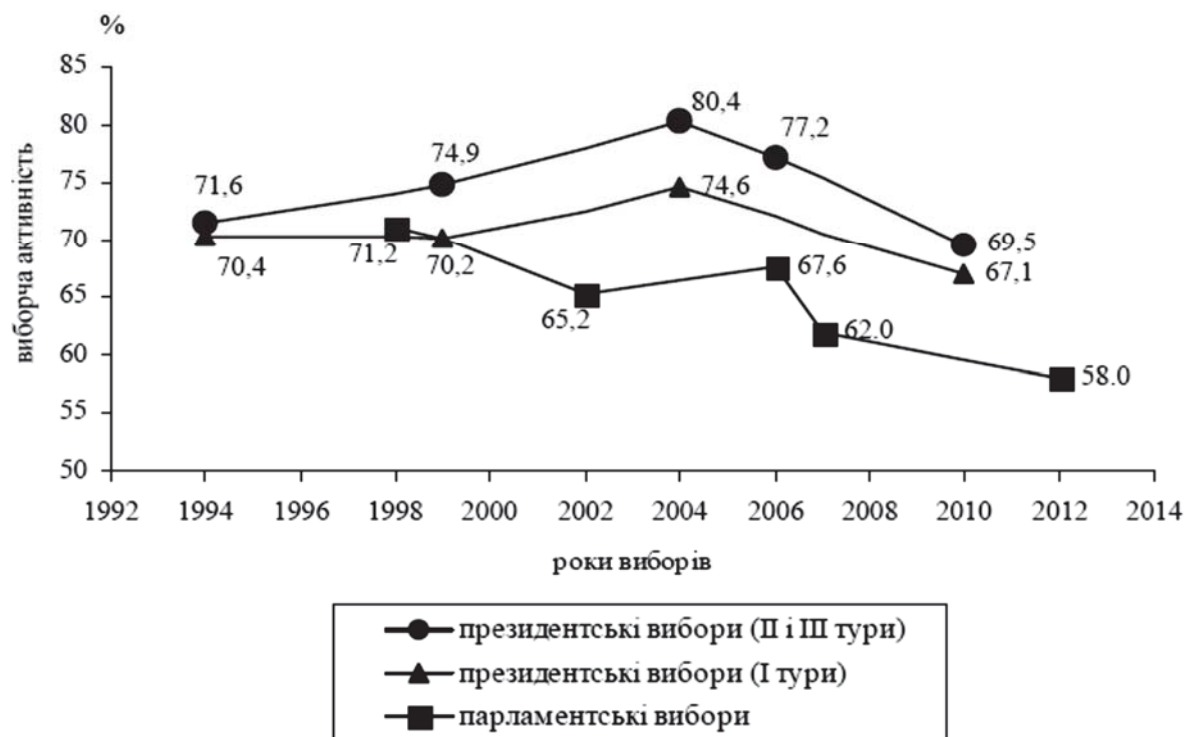
Зменшенню електоральної поляризації між регіонами (принаймні зовнішньо видиме) сприяла і мажоритарна складова виборів 2012 р. в розрізі підтримки партії влади, оскільки Партія регіонів, її прибічники з інших партій, самовисуванці перемагали у мажоритарних округах не тільки на Сході та Півдні, але й в центральних і західних областях України.

Загалом же результати останніх електоральних кампаній (2006-2012 рр.) підтверджують дію саме регіонального чиннику як визначального в електоральній поведінці значної частини громадян, оскільки на рівні усвідомлення регіональної ідентичності та її політичного виразника здійснюється електоральний вибір, який на Сході і Заході є поляризованим («Партія регіонів – антиподи»).

Одним із динамічних показників електоральної поведінки є рівень виборчої активності. Загальні показники коливання виборчої активності на парламентських і президентських виборах в Україні різняться, однак спільною є тенденція до зниження явки виборців у контексті останніх виборчих кампаній (див. рис. 3).

Попри значні коливання рівня виборчої активності, можна виокремити регіональні особливості явки виборців, що зумовлені рядом факторів: на зниження явки впливає вищий ступінь урбанізованості регіонів (Схід і Південь), а також значна частка національних меншин (Закарпатська і Чернівецька області, АР Крим); підвищують виборчу активність – високий рівень політизації (Галичина) і підтримка впливових регіональних репрезентантів (Донбас).

Динаміка виборчої активності в Україні на президентських та парламентських виборах, 1994-2012 рр. (у %) [8, с. 36].

Впродовж всієї електоральної історії України високим показником виборчої активності відзначалися західні області, за винятком Закарпатської та Чернівецької областей. З посиленням електоральної поляризації між регіонами в підтримці «взаємовиключних» політичних сил висока явка стала характерною і для жителів Донбасу. Тоді як найнижчий рівень виборчої активності характерний для регіонів Півдня та периферійних областей Заходу (насамперед, Закарпаття).

Для всіх регіонів характерна тенденція до послаблення виборчої активності: найбільшими темпами явка виборців на парламентських виборах знижувалася в областях Заходу та Центру (окрім Київської області), найменшими – в Донбасі та Криму [8, с. 32].

Зниження рівня виборчої активності, поряд з підвищенням кількості тих, хто голосує проти всіх, свідчить про розчарування частини виборців, як конкретними політичними силами, так і політикою загалом, що, безумовно, негативно позначається на легітимізації політичної системи України в цілому.

Таким чином для сучасної України характерним є соціально-політичний поділ на територіальній основі, який, зокрема, знаходить прояв у протилежних електоральних перевагах населення регіонів впродовж останніх двох десятиліть. Наявність стійких регіональних особливостей (історико-культурних, соціально-економічних, геополітичних та ін.) дозволяє говорити про стійкість електоральних переваг, характерних для населення визначених регіонів (Заходу, Сходу, Півдня, Центру). На сучасній електоральній карті України викристалізувалися два політико-географічні полюси – східний (Галичина) та західний (Донбас), які одночасно є полюсами максимальної електоральної активності. Поведінка виборців Сходу і Заходу суттєво відрізняється, оскільки її мотивують багато в чому «взаємовиключні» політичні сили. Взаємовиключність політичних орієнтирів зумовлює те, що повноцінна інтеграція на сучасному етапі не можлива в жодному полюсному напрямі. Саме тому важливе значення має інтегруючий потенціал Центру. В контексті сучасних процесів соціальної та політичної трансформації українського суспільства важливим є враховувати територіальні особливості електорального простору та електоральної поведінки при розробці регіональної політики держави, спрямованої на інтеграцію та консолідацію української нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Березинський В.П. Транзитивні особливості формування електорального простору сучасної України : Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Володимир Павлович Березинський; Дніпропетровський національний ун-т. – Д., 2005. – 19 с.
2. Вишняк О. Політична типологія регіонів України: динаміка та фактори змін / Олександр Вишняк // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг. – К. : Ін-т соціол. НАН України, 2008. – С. 331–342.
3. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості / Антоніна Колодій // АГОРА. Випуск 3: Україна – регіональний вимір. – Київ: СтилоС, 2006. – С. 69-91.
4. Никифоров А. Р. Электоральное районирование украинского политического пространства / А. Р. Никифоров // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2013. – № 11(1). – С. 156-167.
5. Остапеч Ю. О. Регіональні особливості парламентських виборів в Україні в умовах трансформації політичної системи суспільства (на прикладі Закарпатської області) : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Юрій Олександрович Остапеч; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2004. – 22 с.
6. Романюк А.С. Електоральна карта Львівщини у міжрегіональному зрізі / А.С. Романюк, Л.С. Сковчиля та ін. – Л. : ЦПД, 2010. – 168 с.
7. Туровский Р.Ф. Региональное измерение электорального процесса: концептуальные основы исследований [Электронный ресурс] / Р.Ф. Туровский // Общественные науки и современность. – 2006. – №5. – С. 5-19. – Режим доступа: <http://www.electoralgeography.com/ru/articles/turovsky/2006/regional-dimension-of-electoral-process.html>
8. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.
9. Черкашин К.В. Електоральна поведінка населення незалежної України в регіональних зрізах: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Кирил Валерійович Черкашин ; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімф., 2005. – 19 с.
10. Угрин Л. Вплив регіональних ідентичностей на політичний процес в Україні [Електронний ресурс] / Леся Угрин // Регіональний вимір політичного процесу в Україні: Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції. – Львів: ЦПД, 2007. – С. 4–16. – Режим доступу: http://westukr.itgo.com/ugryn_cpd_conf_0701.html
11. Центральна виборча комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/>

АНОТАЦІЯ

Ключкович А. ЕЛЕКТОРАЛЬНЕ СТРУКТУРУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ РЕГІОНИ, ФАКТОРИ ТА ЕТАПИ

В статті висвітлюється проблема регіональної диференціації електорального простору, поведінки виборців України, зокрема: узагальнюються основні підходи до електорального районування України; встановлюються основні фактори регіоналізації електоральної поведінки; виокремлюються основні етапи електоральної історії України в контексті прояву регіональних особливостей; досліджуються основні аспекти електоральної активності

Ключові слова: електоральна поведінка, електоральний простір, електоральна активність, електоральні полюси, регіони, політична партія, позиціонування

SUMMARY

Klyuchkovych A. ELECTORAL STRUCTURING OF UKRAINIAN TERRITORY: MAIN REGIONS, FACTORS AND STAGES

The paper highlights the problem of regional differentiation of electoral spaces as well as the behavior of Ukrainian voters. In particular, the basic approaches to the electoral zoning of Ukraine are generalized; main factors of regionalization of electoral behavior are established; basic stages of Ukrainian electoral history are singled out in the context of the manifestation of regional characteristics; the basic aspects of the phenomenon of electoral activity are studied.

Key words: electoral behavior, electoral space, electoral activity, electoral poles, regions, political party, positioning.